טיפת שעוה על ספר תורה

א. טור אורח חיים הלכות שבת סימן שמ

המטשטש בדיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב ב׳ אותיות חייב:

ב. ב״ח או״ח סימן שמ אות ב

המוחק טשטוש דיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב. כן צריך להגיה, וכן כתב הרא״ש דהכי איתא בתוספתא ופירש דחייב על מחשבת הכתיבה וכתב עוד דאיתא נמי בתוספתא נפלה שעוה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, וכן כתב הרמב״ם בפרק י״א ומשמע דאם אין שם אלא לכתוב אות אחת אף על גב דאינו חייב איסורא מיהא איכא ולכן צריך ליזהר כשנוטף שעוה על הספר שאין לסלקו ואפילו לא נטף אלא על אות אחת ואם נטף על שתים חייב חטאת:

ג. מגן אברהם סימן שמ ס״ק ד

שעוה - ואפילו נטף מעצמו על הספר (תוספתא ב״ח):

ד. תוספתא מסכת שבת פרק יא, יא

נפלה דיו על גבי ספר ומחקה שעוה על גבי פנקס ומחקו אם יש במקומה כדי לכתוב שתי אותות חייב.

ה. פרי מגדים אורח חיים משב״ז סימן שמ ס״ק א

המוחק. עיין ט״ז. דאין חייב אלא המוחק וגורר דיו שעל נייר כדי לכתוב במקום הגרר שתי אותיות, דחייב על המעשה עם המחשבה, וכן הוא במשנה אבות מלאכות המוחק על מנת לכתוב שתי אותיות, והיינו מוחק ומתכוין שיהא ראוי אימת שירצה לכתוב שתי אותיות, לא שיתכוין שיכתוב בשבת. ועיין ר״מ פרק י״א הלכה ט׳, המוחק על מנת לקלקל פטור, הא מוחק שלא לקלקל, רק שתהא ראוי לכשירצה לכתוב שתי אותיות, חייב. כותב על מנת לקלקל העור חייב [רמב״ם שם], שלכאורה זה לר״י משאלצ״ג. ויראה, מוחק על מנת לכתוב אות אחת להגיה הספר חייב, עיין ירושלמי פרק כלל גדול ובגמרא [שם] ק״ד ב׳, וברי״מ ז״ל [שם] פרק י״א הלכה ט׳ כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב, הוא הדין מחק וגרר שם כדי לכתוב אות אחת להשלים הספר חייב, דמאי שנא, ובמשכן היו עושין כן [ראה פיהמ״ש לרמב״ם שבת יב ג]. יראה לי, לקח טבלא שחורה וכדומה ולבנה שתהא לבנה לכתוב עליה בדיו, וכן להיפך, אם יש במקומו לכתוב שתי אותיות חיב, דמאי שנא מוחק דיו שלא היה כתב כלל על מנת לכתוב שתי אותית חייב, אע״ג במשכן מחקו אותיות, מ״מ עיקר הוא מחיקה על מנת לכתוב, דאות בטעות כמאן דליתא וכדיו דמי, עיין ב״י ולבוש, ועיין בראי״ש, א״כ ה״ה הלוקח טבלא או קלף שאין יפה לכתוב כך ומשחרו יפה או להיפוך כדי לכתוב ב׳ אותיות חייב, דעיקר החיוב על מלאכת מחשבת. ובטור המטשטש בדיו, יש לפרש כך. ומה שכתב הב״ח דחייב, צ״ע, דאינו לא מוחק ולא כותב, דכתב ממילא איתא, ואפשר איסורא דרבנן, גם טלטול מוקצה השעוה. ואם יש עכו״ם, באות אחת אומר לעכו״ם לגרור, ושתי אותיות צ״ע. ולהוציא אחרת יש לומר יקרא הטעות בעל פה, שאין זה ס״ת חסירה,

ו. מחצית השקל אורח חיים סימן שמ ס״ק ד

וכתב בתשובת מעיל צדקה סימן כ״ה, שלפי דברי הב״ח אם נמצא כהאי גוונא בספר תורה אותיות מכוסים בשעוה שנטף עליהם אסור לקרות בה, דהוי הספר תורה חסר אותן האותיות, דהא חשיב סילק השעוה לכתיבה, ועל כרחך סבירא ליה דקודם הסילוק הוי כאלו לא נכתבו אותן האותיות. והמעיל צדקה כתב דאינו נראה בעיניו לחייבו כהאי גוונא משום כותב, דלא מצינו כהאי גוונא במשכן. האם נאמר אם חלק מספר תורה כרוך וקשר בקשר של קיימא ואפילו בשבת דאסור לפתוח ולהתיר הקשר האם נימא שאסור לקרות בחלק הספר תורה המגולה משום דאותו שקשור הוי כמחוק, או אם מתיר הקשר הלז בשבת ולא התרו בו משום התרת קשר אלא משום כותב אם נימא שיהיה חייב, ודאי לא מסתבר מלתא, והוא הדין אם מסלק השעוה מהאותיות אין לחייב משום כותב. ועוד כתב דרוב ספרי תורה שלנו מלאים נטיפות שעוה, ויהיו פסולין לקרות בהן. אלא שדברי הב״ח נובעים מתוספתא שהביא הרא״ש פרק כלל גדול [שבת פ״ז סימן ט], ובאמת אין פירוש התוספתא כמו שהבין הב״ח, לכן גם הדין הנ״ל שהוציא משם ליתא. וזה לשון התוספתא, נפל דיו על הספר ומחקו, שעוה על הפנקס ומחקו, אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, עכ״ל. והבין הב״ח דבשעוה על הפנקס הטעם משום כותב. ובתשובת מעיל צדקה הנ״ל כתב דאין לשון התוספתא משמע כן. ועוד, למה חלק ספר ופנקס, לערבינהו וליתנ[ינ]הו נפל דיו או שעוה על הספר או פנקס ומחקו כו׳. ועוד, מהכרח סברות הנ״ל. אלא ודאי דאין זה כוונות הברייתא, אלא מה שאמרה התוספתא שעוה על הפנקס ר״ל כמו שפירש רש״י (שם קד, ב ד״ה על שני (דפי) [לוחי] פנקס הראשון) שהיה להם לוחות ממורחים בשעוה, והיה רושמים עליהם, ולאחר שהיה כולו כתוב(ה) החליקו השעוה שעל הלוח וחזרו לכתוב עליו. וחיובו משום ממרח שהוא תולדה דממחק, ולא משום מוחק כדי לכתוב שתי אותיות, ומכל מקום (ר״ל, אף על גב דחיובו משום ממרח ולא משום כותב) בעינן כשיעור שתי אותיות לחייבו חטאת, דכל

חיובי שבת בעינן מלאכה ראויה לדבר מה כו׳. אבל משום סילוק השעוה וע״י זה נמצא הכתב מתחתיו לא. ולכן הכשיר אם נטף שעוה בספר תורה על מקום שאינו מפרשת השבוע. אבל אם הנטיפה היא על מקום שצריכים לקרות, אז אי אפשר [לקרות בו] דהוי כקורא על פה, ואם רשאי לסלקו זה תליא במחלוקתו עם הב״ח, דלהב״ח אסור, ולדעת תשובת מעיל צדקה מותר. אף על פי כן נראה דלא מלאו לבו לסמוך על דעתו להתיר לסלקו (ואני לא הבנתי, דאם חשש לדעת הב״ח אם כן אפילו הנטיפה שלא במקום הקריאה יש לפסול לקרות בה, דהא לדעת הב״ח הוי כאלו נמחקו האותיות שתחת השעוה). וסיים עוד וז״ל, ואפשר דרשאים לפספסו בקלף עד שיסתלק מעל גבי [ה]כתב.

ז. שו״ת הלכות קטנות חלק א סימן צט

שאלה אם נפלה טיפת שעוה על אותיות הס״ת ונראין האותיות מהו. ועוד אם מותר לקרות בס״ת בבתי עינים: תשובה ראיה גמורה היא ע״י זכוכית כהיא (ברכות כ״ה:) דערוה בעששית דאסור לקרות ק״ש כנגדה משום לא יראה. וההיא דעפרות זהב על האותיות דאסור (שבת ק״ג) היינו משום שמתבטל כתב התחתון בכתב העליון דקי״ל דהוי כתב.

ח. שו״ת שבות יעקב חלק ב סימן ד

שפסול גמור האי זה קודם שהסיר השעוה דכיון שהשעוה מדובק היטב מבטל כתב התחתון וגדולה מזו מצינו בש״ס דגיטין פ״ב דף י״ט דכתב על גבי כתב העליון מבטל התחתון להחמיר ומה״ט כת׳ הנ״י פ׳ הבונ׳ על הא דתניא כתב האזכרו׳ בזהב כלומר שזרק זהב על כתב השמו׳ שנכתבו בדיו אפ״ה פסול דס״ל כת׳ העליון כת׳ ומבטל התחתון עכ״ל וכתב הב״י באו״ח סי׳ ל״ב וז״ל ונ״ל דהיינו דוקא כשאינו יכול להעביר את הזהב אבל אם יכול להעבירו יעבירנו וישאר כתב התחתון מיהו באזכרות נראה דאסור להעבירו משו׳ דהוי כמוחק את השם ולפ״ז משום הכי נקט אזכרו׳ עכ״ל וכן פסק שם בש״ע סעיף ג׳ וכן בי״ד סי׳ רע״ו סעיף ה׳ ובש״כ שם ס״ק ו״ו הרי אף דכתיבא כתקנה ועדיין ניכר הכתב אפ״ה פסולה כל שלא הוסר העליון וכל שכן השעוה שמדובק היטב ואינו ניכר הכתב כלל שמבטל כתב התחתון ופסול עד שיסירה ואין כאן תקנה לקרותו בעל פה כמבואר באו״ח סי׳ קמ״ג גם בתשובת חינוך בית יהודא שאלה ה׳ כתב וז״ל בס״ת שהיה טפות שעוה על אות אחת וכיסה אותה שלא היה נראה כלל והורה להוציא אחרת וכן פסק בתשוב׳ הל׳ קטנות סי׳ נ״ה דדוקא אם ניכר הכתב דרך שעוה מותר לקרות בו משא״כ באינו ניכר הכתב ע״ש אכן נ״ל אם נתיישן השעוה מאוד ונתייבש כל כך עד שיכלו להסירו כלאחר יד להכפיל הגוויל של הס״ת באותו מקום ועל ידי כן יפול השעוה מן האות הרי ניכר שלא נדבק תו השעוה היטב מכח שנתייבש מאוד מותר לעשות כן אפי׳ בשבת ואין כאן משום ממרח...

ט. משנה ברורה סימן שמ ס״ק י

ועיין בב״ח דה״ה דיש ליזהר כשנופל דיו על האותיות או שנטף שעוה שלא למחוק הטשטוש דע״י מחיקתו מנכר האותיות והוי כמוחק ע״מ לכתוב וחייב ואפילו אם היה הטשטוש על אות אחד יש ליזהר דיש איסור עכ״פ והביאו הע״ש וט״ז והא״ר גם במ״א משמע דהוא סובר דבשעוה שעל ספר יש בו משום מחיקה וה״ה בנטיפת חלב ועיין בה״ל. ואם נמצא כן באמצע הקריאה אף דאסור לסלק השעוה והחלב מ״מ אין להוציא אחרת עבור זה ויקרא אותו התיבה בע״פ [פמ״ג וכ״כ בח״א בהלכות קה״ת ובדה״ח כתב דאם נמצא כן בין גברא לגברא יש להוציא אחרת אם אין האותיות נכרין

י. ביאור הלכה סימן שמ סעיף ג ד״ה שעל הקלף

עיין במ״ב שהעתקתי שם לדינא דברי הב״ח וסייעתו ואף דבתשובת שבות יעקב ח״ב סי׳ ד׳ פליג ע״ז דהסרת השעוה מהקלף אינו בכלל מוחק כ״א בכלל ממחק כשממרחו בידו או בצפרניו על הקלף והנייר... משא״כ כששעוה נוטף על קלף או נייר אין מתדבק כ״כ והוי הכתב בתוכו כמאן דמונח בקופסא והעד לזה דבתפלין אין נפסל מחמת שלא כסדרן כשסילק השעוה וכדלעיל בסימן ל״ב סקכ״ג במ״א ע״כ כשגורר ומסיר השעוה אינו בכלל מוחק כ״א כמסיר הכיסוי מלמעלה] וע״כ כתב דאם הוא רוצה להסיר השעוה מן הקלף בענין שלא יגע בשעוה בידו או בצפרניו כגון שנתייבש השעוה ויכול להסירו כלאחר יד להקפיל הגויל של הספר באותו מקום וע״כ תפול השעוה מאליו שרי לעשות כן מ״מ למעשה אין להורות להקל נגד הב״ח וכל הני רבוותא הנ״ל שסוברים כמותו וסברת הב״ח וכל הנ״ל הוא כיון דמכ״מ הכתב לע״ע מטושטש ע״י השעוה וע״י הסרתו יתגלה הכתב הוי בכלל מוחק ע״מ לכתוב ואף דגבי תפילין ס״ל דע״י נטיפת שעוה שלמעלה לא נתבטל האותיות שתחת השעוה שיפסל אח״כ משום שלא כסדרן מ״מ לענין שבת כיון דמתחלה לא היו יכולים לקרותו ועכשיו כשמסיר השעוה מתקן האותיות שיהיו יכולים לקראו הוא בכלל מוחק ע״מ לתקן וכמ״ש למעלה שוב מצאתי בנ״א שהקשה ג״כ על דברי הב״ח הנ״ל מהאי דינא דתפלין וכנ״ל ולפע״ד נראה לתרץ כמו שכתבתי דמ״מ הוא בכלל מוחק ע״מ לתקן. ועיין בזה בחידושי רע״א בסי׳ ל״ב שדעתו כהשבות יעקב בעצם הדין דאין מוחק לענין שעוה ומ״מ הסכים לדינא ג״כ לכל הני רבוותא דאין לסלק השעוה מעל אותיות הספר בשבת משום מתקן מנא דמתקן בזה את הספר ע״ש.